

Avrupa Sosyal Demokrasisinde Süreklilik ve Değişim: Toplumsal Adalet Kavramı Üzerinden Bir İnceleme

İhsan Kamalak

Yrd. Doç. Dr.
Mersin, İİBF, Kamu Yönetimi
E-posta: ihsanmersin33@yahoo.com

Özet: Bu çalışma Avrupa Sosyal Demokrasisindeki süreklilik ve değişim tartışmalarına katkı yapmak amacıyla, 1980 sonrasında yeni bir kırılma ('revizyon') yaşadığı, Yeni Sağ/Yeni Liberalizm çizgisine kaydığı biçiminde Sosyal demokrasiye yöneltilen suçlamaları/eleştirileri, onun tanımlayıcı özellikleri olarak sunduğu ilkelerinden/değerlerinden biri, toplumsal adalet, çerçevesinde sorgulamaktadır. Sorgulama, Sosyal demokrasinin önde gelen iki partisinin, Britanya İşçi Partisi (BLP) ile Almanya Sosyal Demokrat Partisi (SPD), seçim beyannamelerinin, programlarının ve iktidar pratiklerinin toplumsal adalet çerçevesinde incelenmesi ile yapılmaktadır. Bu çerçevede çalışma, Sosyal demokrasinin tarihsel, toplumsal ve siyasal gelişme çizgisinin kırılmalarla açıklanmasının (ve savların) yüzeysel olduğunu savunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal demokrasi, toplumsal adalet, BLP ve SPD

Continuity and Change in European Social Democracy: A Review Based on the Concept of Social Justice

Abstract: This study aims to contribute to the continuity and change debates over European Social democracy by questioning critics/accusations directed to it, such as that it has shifted towards the stance of the New Right/New Liberalism after 1980. The questioning will be carried out by examining its social justice principle/value through election manifestos, programs and social policies or practices of the two significant social democratic parties: British Labour Party (BLP) and Social Democratic Party of Germany (SPD). The study in conclusion will state that the arguments presenting the social, political and economical development of Social democracy as experiencing revisions are over-simplistic.

Key Words: Social democracy, social justice, BLP and SPD

Giriş

'Üçüncü Yol' çerçevesinde Sosyal demokrasiye yöneltilen eleştiriler/suçlamalar, onun 1980 sonrasında yeni bir kırılma ('revizyon') yaşadığı biçiminde özetlenebilir. Ryan (1999) ve Beer (2001) gibi bazıları, 'Üçüncü Yol'un Gladstone ve Grimond'lar dönemindeki Liberalizm olduğunu

Kamalak, İ., 2008, "Avrupa Sosyal Demokrasisinde Süreklilik ve Değişim: Toplumsal Adalet Kavramı Üzerinden Bir İnceleme", *Toplum ve Demokrasi*, 2 (2), Ocak-Nisan, s. 35-56.

savunurken, Giddens 'eski' Sosyal demokrasi/Sol ile Yeni Sağ/Yeni Liberalizm arasında yeni bir ideoloji olduğunu savunmaktadır. Diğer taraftan Hay (1994) ve Yalman'ın (1999) oluşturduğu bir grup da, İşçi Partisinin/Sosyal Demokrasinin yapı ve kamusal politika olarak büyük dönüşüm geçirdiğini ileri sürmektedir. Yalman, sosyal demokrat partilerin yeni-sağ partilerinin çizgisine geldiğini (Yalman 1999: 56), çünkü artık serbest pazarı ortadan kaldırmaktan vazgeçtiklerini ve rekabete dayanan pazarın kalkınmayı sağlayacağını ve bireylere refah sunacağı düşüncesini benimsediklerini savunmaktadır (Yalman 1999: 60). Yalman (1999: 59) ayrıca, sosyal demokrat partilerin refah devletine bağlılıklarını azalttıklarını ileri sürüyor. Böyle bir durumda da, vergilerin artırılmayacağını, makro-ekonomik istikrara verilen önem nedeniyle kamu harcamalarının sıkı kontrol altına alınması sonucunu doğuracağını ileri sürmektedir.

Bunlara karşı C. Crouch (2001), 'Üçüncü Yol' Hükümetlerinin benimsediği/uyguladığı politikaların üç farklı biçimde değerlendirilebileceğini savunmaktadır: 'Sosyal demokrat/sosyalist', 'Üçüncü Yol' ve 'Yeni Liberalizm'. Blair Hükümetlerinin; asgari ücret, sendikal haklar ve Avrupa (Birliği) Sosyal Şartı'nı benimsemesi nedeniyle, kendinden önceki İşçi Partisi Hükümetlerinden daha ileri/sosyal demokrat olduğunu ileri sürmektedir. 'Paydaşlık' (*stakeholder*) kavramını ise, yeni/Üçüncü Yol' olarak değerlendirmektedir. Buna karşın emek piyasasının esnekleştirilmesi, yeniden yapılandırma (*deregulation*) ve ekonomi yönetiminde (sosyal demokrat) korporatizmi terk etmesini ise, Yeni Liberalizmin devamı olarak görmektedir.

Sosyal demokrasinin 1980 sonrasındaki deneyimlerini süreklilik ve değişim¹ çerçevesinde farklı olarak değerlendiren bu yaklaşımların, büyük çoğunlukla ya sosyal demokrat partileri ya da İkinci Dünya Savaşı sonrasında sosyal demokrat partilerin uyguladığı toplumsal, siyasal ve iktisadi politikaları üzerinden Sosyal demokrasiyi tanımlamaktadırlar. Diğer bir deyişle, Sosyal demokrasinin tanımlayıcı ögesi olarak siyasal partiler veya bu partilerin uyguladığı kamusal politikaları almaktadırlar. Ayrıca, bu politikalar durağan olarak varsayılmaktadır. Oysa Sosyal demokrasiye daha bütünlükçü yaklaşılmalı, yani bunlara ek olarak ilkeleri/değerleri de göz önüne alınmalıdır.

Sosyal demokrasinin sadece belli yönlerine bakmaları nedeniyledir ki, bu yaklaşımları eksik/yetersiz değerlendirmek mümkündür. Bu eksiklik, Sosyal demokrasinin tarihsel, toplumsal ve siyasal gelişim çizgisini kırılmalarla ('revizyonizm') açıklamakta ve gelecekteki (küreselleşme koşullarındaki) geçerliliğini yitirdiği sonucuna vardır. Oysa sosyal bir

¹ Değişim kavramı, bu çalışmada yaygın kullanılan anlamının (kırılma – kopma gibi) aksine, belirli bir öz/ilke/değer merkez alınarak değişen koşullara uyum sağlama anlamında kullanılmaktadır. Sosyal demokrasi bağlamında değişim kavramı, toplumsal adalet ve demokrasi gibi değerleri temel alınarak içinde bulunulan iktisadi, toplumsal ve siyasal koşullara uygun kamusal politikalarında küçük veya büyük ayarlamaların yapılması olarak tanımlanabilir.

hareket olan Sosyal demokrasinin gelişim sürecinin, toplumsal adalet ve demokrasi gibi ilkeleri/değerleri üzerinden incelenmesi,² yukarıda özetlenen eleştirileri/suçlamaları doğrulamamaktadır. İşte bu çalışma konusu burada ortaya çıkmış bulunmaktadır: Sosyal demokrasinin yaşadığı ileri sürülen süreklilik ve değişimi toplumsal adalete yaklaşımı çerçevesinde incelemek.

Sosyal demokrasinin toplumsal adalete yaklaşımı, *oluşum* (ortaya çıkışından 1945'e kadar), *iktidar* (1945–1980 arası) ve *uyum* (1980 sonrası) olmak üzere üç döneme³ ayrılarak incelenecektir. Çalışma; *iktidar yıllarını*, Sosyal demokrasinin toplumsal, siyasal ve iktisadi alanlardaki ideolojik duruşunun ne olduğunun pratikteki yansıması olduğunu varsaymaktadır. Bu dönemde sosyal demokrat partiler İsveç, Büyük Britanya (İngiltere) ve Almanya gibi ülkelerde iktidara gelmişler ve kendi kamusal politikalarını uygulamaya geçirmişlerdir. Bu kamusal politikalar ve onların sonuçları, bize Sosyal demokrasinin toplumsal adalet ilkesi, kapitalizmin dönüşümü veya 'Sosyalizm' ile ne kastettikleri konusunda ipuçları verecektir.

Çalışmanın yöntemi ve planı şu şekilde olacaktır: Sosyal demokrat toplumsal adalet anlayışı, Britanya İşçi Partisi (BLP) ile Almanya Sosyal Demokrat Partisi'nin (SPD) yayınladığı belgeleri ile bu partilerin iktidar pratikleri üzerinden çıkarılmaya çalışılacaktır. Değerlendirmede, partilerin yayınladığı belgelerde eşitlik ve fırsat eşitliğine yaptıkları vurgu ve bu kavramların hayata geçirilmesi için önerilen kamusal politikalar incelenecektir. Yukarıda da belirtildiği gibi, inceleme üç dönem içinde yapılacaktır. Çalışma, 1980 sonrasında Sosyal demokrasiye yöneltilen suçlamaların *iktidar yıllarındaki* sosyal demokrat deneyimi yeterince göz önüne almadıkları için, onu geçmişte radikal bir ideoloji/hareket olarak varsaydıklarını ve bu varsayım sonucu olarak da 1980 sonrasındaki deneyimleri 'kırılmalarla' açıklayan savlara ulaştıkları savını ileri sürecektir. Ancak önce, sosyal demokrat toplumsal adalet kavramı karşılaştırmalı olarak incelenecektir.

Sosyal Demokrasinin Toplumsal Adalet Kavramı

Toplumsal adalet kavramının sosyal demokrat gelenek içinden bir tanımını çıkarmaya geçmeden önce, ilk belirtilmesi gereken nokta, sosyal demokratlar tarafından yapılmış bir toplumsal adalet tanımını bulmanın güçlüğüdür. Toplumsal adalet çerçevesinde Sosyal demokrasinin ulaşmak istediği son noktaya değinilmediğini söylemek mümkündür. Bu bağlamda toplumsal adalet kavramı belirsizdir. Schumacher vd (1996: 309), "sosyal demokratların toplumsal adaleti hayata geçirmek istediklerini, fakat iktisadi

² Bu çerçevede bakınız "Sosyal Demokrasiyi Tanımlamak: Eduard Bernstein'in Yaklaşımı Üzerinden Bir Deneme", Demokrasi Platformu Dergisi, Yıl.3, Sayı. 9, Kış 2007.

³ Bu dönemlendirmeye ilişkin daha detaylı bilgi için bakınız, İ. Kamalak (2006) "Continuity and Change in European Social Democracy: Reasserting its Viability within the Context of Globalization" basılmamış doktora tezi, ODTÜ.

ve toplumsal malların hangi düzeyde dağıtımının adil olacağını tanımlamaktan kaçındıklarını” ileri sürmektedirler. Bu yüzden de Schumacher vd göre, “‘Sosyalist’ (sosyal demokrat) ideale denk düşen malların bölüşüm düzeyi belli değildir. Bunun yerine, toplumsal adaletin kesin nitelenmesi sürekli belirsiz, açık, esnek, tartışılabilir, ulaşılamayan hareketli bir düzlem, ne iktisadi formüllere ne de meşru son çözümlere indirgenemeyen olarak kalmaktadır” (Schumacher vd 1996: 312).

Bu yüzden de toplumsal adalet kavramının sosyal demokrat iktidarların uygulamalarından/pratiklerinden çıkarılması zorunluluğu doğmaktadır. Pratiklere bakma gerekliliği, günümüzde Sosyal demokrasiye yöneltilen eleştirilerin sadece sosyal demokrat partilerin pratikleri üzerinden yapılmasından da doğmaktadır. Bu eksiklik kavramın belirsizliği ve geçmişte radikal olduğu kabulüyle birleşince, 1980 sonrasında Sosyal demokrasinin Yeni Sağ/Yeni Liberal çizgiye kaymış olduğu biçiminde sunan savların ortaya çıkmasının nedenleri arasında sayılabilir. Oysa, aşağıda da gösterileceği gibi, süreklilik ve değişim çerçevesinde Sosyal demokrasinin 1980 sonrasında yöneltilen eleştirilerin iktidar yıllarındaki teori ve pratiğini göz önüne almaları gerekmektedir.

Sosyal demokrat pratikler ışığında şöyle bir toplumsal adalet kavramı önerilebilir: *Sosyal demokrasi için toplumsal adalet iktisadi alanda belirli koşullarda karşılaştırmalı olarak daha yüksek fırsat eşitliği ya da daha düşük eşitsizlik demektir.* Ayrıca Sosyal demokrasinin ‘reformcu’ yaklaşımından hareketle, toplumsal adaletin hayata geçirilmesi radikal kamusal politikalar ile değil, küçük iyileştirmeler/reformlar⁴ aracılığıyla sağlanmaya çalışıldığını ileri sürebiliriz.

Toplumsal adaletle sosyal demokrat yaklaşımın açıklığı kavuşturulması, onun liberal⁵ yaklaşım ile karşılaştırmalı olarak incelenmesini de gerektirir. Liberal toplumsal adalet, bireylerin amaçlarına ulaşmalarında hukuksal alanla sınırlı fırsat eşitliği ile özdeştir. Sosyal demokrasi için de fırsat eşitliği önemlidir ancak, Sosyal demokrasiye göre fırsat eşitliği “herkes için daha eşit toplumsal ve iktisadi koşulları” da içermelidir (Schumacher vd. 1996: 294–295). Sosyal demokrasi, Liberalizmin ortaya attığı fırsat eşitliği kavramını kullansa da, kavrama Liberalizmin olumsuz/negatif alanına olumlu/pozitif alanı eklemiştir. Fırsat eşitliği, yasalar önünde eşitlik düzeyi ile sınırlı kalmamalı, belli oranda toplumsal ve iktisadi düzeyleri de içermelidir.

⁴ Toplumsal adaletin veya refah devletinin geliştirilmesinde, Savaş sonrası dönemde daha açık görülebileceği gibi, ekonomik büyümeye ve vergilere yapılan vurgu reformculuğun yansıması olarak değerlendirilebilir. Örneğin Plant’a göre, toplumsal adaletle geleneksel sosyal demokrat yaklaşımın vergilere ve yardımlara odaklanmış ve toplumsal hizmetlerin sunumunun da “ekonomik büyüme için makul kamusal politikalara bağlanmıştır” (Plant 1998: 281).

⁵ E. Bernstein ve T. H. Tawney gibi sosyal demokrat ideologların Liberalizm ile Sosyal demokrasi arasında olumlu bir bağ kurdukları; ve örneğin Bernstein, ‘Sosyalizmi’ (Sosyal demokrasiyi) Liberalizmin gerçek mirasçısı olarak gördüğü belirtilmelidir.

Sosyal demokrat yaklaşıma göre, fırsat eşitliği çerçevesinde bireylere eğitim, sağlık ve sosyal gibi minimum koşulların sunulmasını savunmaktadır. Bu sosyal koşullar özellikle alt gelir gruplarında yer alanlar için gereklidir, çünkü onların çocuklarının iyi bir eğitim ve sağlık aracılığıyla toplumsal basamakları atlamalarını sağlayacak iyi bir iş edinmelerini sağlama fırsatları sunacaktır. Tawney gibi sosyal demokratlar böyle koşulların sağlanmaması durumunda, liberal anlamda dahi fırsat eşitliği kavramının varlığından bahsedilemeyeceğini ileri sürmüşlerdir (Tawney, 1971).

Sosyal demokrasinin oluşum dönemindeki sosyal demokratların yanı sıra, West gibi günümüz sosyal demokratları da fırsat eşitliği kavramının olumlu yanına vurgu yapmaktadırlar. West, "olumsuz özgürlükler ile siyasal özgürlüklerin (ve bunlarla ilintili sivil ve siyasal hakların da), toplumsal ve iktisadi eşitsizlikler tarafından anlamsız kılınabileceğini" ileri sürmektedir. Bu yüzden de, "'olumlu' hakları gerektiren" 'etkin özgürlükler' de olmalıdır. Bunun anlamı ise, sadece "başkaları tarafından müdahalenin olmaması değil, kamunun görelî olarak kötü koşullardaki toplumsal sınıflara ekonomik kaynak aktarımının da olması" demektir. "Etkin özgürlüklerin refah hakları ile toplumsal adaleti içerdiğini", çünkü "etkin özgürlükler kavramının adalet kavramını siyasal-hukuksal alanın ötesinde ekonomik ya da verimlilik alanına taşıdığını" savunmaktadır (West 1998: 239-240).

Toplumsal adaletin sosyal demokrat bakış açısından çalışılması, eşitliğin sınırlarının incelenmesini de içermelidir, ki bu Marksizm'den farklılığını da gösterecektir. Schumacher vd, 'sosyalistlerin'⁶ (sosyal demokratların) "bireysel erdemlerden, topluma katkılardan ve görece daha çalışkanlıktan ve yetenekten" kaynaklı eşitsizlikleri kabul ettiklerini ileri sürmektedirler (Schumacher vd 1996: 294-295). Bu yüzden de, eşitlikle ilgili Sosyal demokrasinin bakış açısının, "şartların eşitliği ya da bütün malların eşit dağıtımını" olmadığını ileri sürmektedirler (Schumacher vd 1996: 310-311, 312). Aynı zamanda, aşağıda da gösterileceği gibi, Sosyal demokrasinin sadece "şartların eşitliğine" karşı olmadığını, bu tür bir bölüşümü "otoriter yönetimlerin nedeni" olarak da gördüğünü ileri sürmektedirler.

Bu savlar ışığında sosyal demokrat toplumsal adalet anlayışının yüzeysel biçimde liberal seçeneğin yansıması olduğunu ileri süren savlar ortaya atılabilir. Sosyal demokrat anlayış, olumlu haklar üzerine oturmaktadır. Bu yüzden de, fırsat eşitliğine ilişkin Sosyal demokrasi duruşu, olumlu toplumsal ve iktisadi haklara vurgu yapacak olan *olumlu fırsat eşitliği* olarak adlandırılmalıdır. Fırsat eşitliği kavramına eklenen 'olumlu' terimi, sosyal demokrat yaklaşım ile liberal yaklaşım arasındaki farka vurgu yapmaktadır. Aradaki fark, toplumsal adalet için ileri sürülen gerekçelerde de görülebilir. Schumacher vd (1996: 312)'e göre, toplumsal adaletin

⁶ Sosyalizm kavramı, Türkiye'de devrimci/Marksist akımı tanımlamak için kullanılırken, Avrupa'da özellikle 1917 sonrasında olmak üzere reformcu/sosyal demokrat akım için kullanılmaktadır. Bu farklılığa vurgu yapmak için, bu çalışmada Sosyal demokrasiyi çağrıştıran Sosyalizm kavramı tırnak içinde kullanılacaktır.

dayandırıldığı ilke⁷, “her insan, insan olarak değerlendirilmesi ve hiç kimsenin değerlerinin iyiliği/refahı için bir araç olarak görülmemesi” olmuştur.

Kısaca toplamak gerekirse, Sosyal demokrasinin iktidar yıllarında toplumsal adaletin tanımının (ve onun sınırlarının) refah devleti⁸ ile sıkı sıkıya bağlı olduğunu ileri sürmek mümkündür. Sosyal demokrat partiler, işçi ve işverenler, emek ve sermaye arasındaki pazarlıklar sonucu (Avrupa’da) hayata geçirilen refah politikalarını ‘Kapitalizmin dönüştürülmesi’ olarak sunmuşlardır. Bir diğer ifade ile, refah politikaları eşitsizlikleri azaltmak ya da eşitliğin/toplumsal adaletin hayata geçirilmesi olarak sunulmuştur.

Refah devleti üzerinden toplumsal adaletin tanımlanmaya çalışılması, Sosyal demokrasinin refah devleti ile sınırlı olduğu anlamında algılanmamalıdır. Bu yaklaşım, sadece Sosyal demokrasinin toplumsal adalet kavramını açıklığa kavuşturmak için kullanılmıştır. Aynı zamanda, Sosyal demokrasinin kendi geleneği içinde sosyal demokrat partilerin kullandığı kamusal politikalarındaki sürekliliği gösterecektir. Bu çerçevede ilk olarak Sosyal demokrasinin oluşum yıllarında toplumsal adaletle ilişkin düşünceler izleyen bölümde incelenecektir.

Oluşum Yıllarında Toplumsal Adalet

Oluşum yılları için ilk belirtilmesi gereken, bu dönemde Sosyal demokrasinin eşitlikçi politikalar bağlamında siyaset alanına yoğunlaştığıdır. Eşitlik veya toplumsal adalet talebi bu dönemde sadece (işçi) sınıfsal temele dayandırılmamış, bilakis E. Bernstein (Almanya) ile R. H. Tawney’in (Britanya) yaklaşımlarında da görülebileceği gibi, bütün insanlara eşit yaklaşıma dayandırılmıştır.

Her ne kadar Bernstein’in eşitlik veya toplumsal adalet konusunda ne düşündüğü çok açık olmasa da, yazılarından eşitlikçi politikalar konusunda çıkarımlar yapabiliriz. Bunun bir nedeni, Bernstein’in ‘Sosyalizm’in amaçları ile ilgilenmemesidir (“amaç hiçbir şey, hareket her şey”). Tudor’un da belirttiği gibi, Bernstein’a göre “Sosyalizmin zaferi’, yasama ve kurumsal reformların aşamalı olarak uygulamaya geçirilmesi aracılığıyla gerçekleştirilebilir”. Bernstein için, “yöntem/taktik sorunu, mevcut koşulların, Sosyal

⁷ Sosyal demokrasi işçi sınıfı ideolojisi veya toplumsal adalet talebinin sınıf temelli olduğu savlarını kesin kabuller olarak almak mümkün olmamaktadır, çünkü sosyal demokratlar tarafından toplumsal adalet için bireysel veya insani gerekçelere yapılan vurgu önemli yer tutmaktadır.

⁸ Scharpf (2005), Esping-Anderson’un (1996) refah devletini üç gruba ayıran yaklaşımından hareketle üç farklı toplumsal adalet tanımı yapmaktadır: Beveriç, Bismark ve İskandinav modelleri. Toplumsal adalet; Beveriç modelde “temel ihtiyaçların karşılanması... fırsat eşitliği... ve kendine yetme kültürüne müdahaleyi içermek”, Bismark modelinde “işe dayalı sosyal güvenlik sistemi” ile “çalışan ve ailesi için sağlık, maluliyet ve emeklilik sigortası” anlamına geldiğini belirtmektedir. İskandinav modelde ise toplumsal adalet, “emek pazarı... ekonomik ve toplumsal (ihtiyaçların) karşılanmasına” uygulanan evrensellik ilkesi üzerine kurulmuştur.

demokrasinin genel ilkelerinin uygulamaya geçirilmesinin değerlendirilmesi sorunudur" (Tudor 1993: xxvii-xxix). Daha da önemlisi, Tudor'a (1993: xx) göre, Bernstein "'sosyalizm' ile radikal sol akımların komünist ideale düşündüklerini kastetmediğinin altını dikkatle çiziyor". 'Sosyalizmin' aşamalı kurulması, Bernstein'in 'Sosyalizm' anlayışının ilk ve en önemli özelliğini oluşturduğunu ileri sürebiliriz.

Bernstein'in 'sosyalizm' anlayışının diğer bir önemli özelliği de, 'Sosyalizm' ile liberalizm arasında kurduğu bağıdır. Bernstein'a göre, 'Sosyalizm', hem tarihsel olarak hem de entelektüel olarak liberalizmin gerçek mirasçısıdır. Bernstein, özgürlüğün gelişimini tehlikeye atacak yöntemlerin/gelişmelerin tereddüt edilmeden terk edilmesi gerektiğini savunmaktadır. Ayrıca, Sosyal demokrasi için özgürlüğün korunması daima "ekonomik kazanımlardan önde" gelmelidir (Bernstein 1993: 147). Sosyal demokrasi ile Liberalizm arasında kurulan bu bağ, 'Üçüncü Yolcular' dahil 'Üçüncü Yol' bağlamında 'geçmişte (1980 öncesinde) toplumu bireyin üzerinde gördüğü' veya 'işçi sınıfı ideolojisi olduğu' kabullerinden hareketle Sosyal demokrasiye yöneltilen eleştirileri tartışmalı hale getirmektedir.

Bernstein'in çalışma hakkı ile toplumsal dayanışma (social care) yaklaşımı, onun eşitlik kavramına yaklaşımı konusunda ipuçları verebilir. Tudor'a göre Bernstein, toplumsal dayanışmanın "bireyin kendi refahının kendi kişisel sorumluluğundan tamamen kurtarılması" düzeyine getirilmesini anlamsız bulmuştur. Bernstein'a göre, "devletin bütün işsizlere bakmasını istemek, sadece iş bulamayanların değil, iş aramayı dahi reddedenlerin de kamu yardımına dahil olmaları anlamına gelir" (Bernstein 1993: 161). Bernstein ayrıca, 'Sosyalizmin' "bireyin kendi koşulları üzerindeki kontrolünün" genişlemesini gerektirdiğini, "bunun da dayanışmanın uygulamaya geçirilmesi" anlamına geldiğini söylemiştir (Tudor 1993: xx-xxi).

1930'larda Britanya'da yazan Tawney (1971: 15), eşitliğin gerekçesinin "sınıf ve gelir farklılıkları göz önüne alınmadan herkesin varlığı" olduğunu savunmuştur. Toplumsal adalet için gerekçe, "insan olmak" ve "insanları sınıflara bölen farklılıklara değil, insan olarak birleştiren özelliklere vurgu yapmak ve güçlendirmek"tir (Tawney 1971: 48-49). Eşitlik için düşüncelerini ortaya koyarken, Tawney (1971: 101-102) Liberalizmin yaklaşımını eleştirmiştir. Tawney'e göre, Liberalizm eşitliğin geliştirilmesi için önemli olsa da, yeterli olmamıştır, çünkü eşitsizliğin bütün çeşitlerini ortadan kaldırmaya çalışmamıştır. "Liberalizmin feodal geçmişin eşitsizliklerini ortadan kaldırdığını/yasakladığını; fakat endüstri döneminin eşitsizliklerini kutsadığını" ileri sürmüştür. Tawney'e (1971: 158, 179) göre, "koşullar ve fırsatlardaki keyfi zıtlıklar eşitsizliğin bir biçimidir, tek biçimi değildir. Toplumsal ve ekonomik, endüstri ve emek hiyerarşisi, çalışma ve boş zaman gibi bölünme/farklılaşma da yaşanmaktadır".

Tawney'in liberal fırsat eşitliği kavramını eleştirisi, kavramın olumlu toplumsal ve iktisadi hakları da içermesi gerekliliği üzerine oturtulmuştur. İnsanlar "bütün çocuklar için eşit derecede gerekli olan enerji, temiz hava,

sıcak, dinlenme ve yiyeceklere eşit düzeyde ulaşamazlarsa”, Tawney’e (1971: 136) göre, “eşit haklara sahip oldukları söylenemez, çünkü bazıları haklarını kullanmaya başlamadan öleceklerdir ve diğerleri ise haklarını etkin biçimde kullanamayacak kadar kötü/zayıf durumda olacaklardır”. Bu yüzden eğitim, Tawney (1971: 142) tarafından, eşitlik için çok önemli bir araç olarak görülmüştür, çünkü eşitsizliği yaratan “zenginlik ve toplumsal pozisyonlardaki farklılıklar, eğitim fırsatları ile birleşmektedir”. Sonuç olarak Tawney (1971: 48–49), “toplumsal kurumların –mülkiyet hakları, endüstrinin örgütlenmesi ile sağlık ve eğitim sistemleri– mümkün olduğunca planlanması” gerektiğini ileri sürmüştür.

Tawney eşitsizliğin sonuçlarına da vurgu yapmıştır. Eşitsizlik demokrasiyi istikrarsızlaştırır, çünkü “bazılarını şımartırken, bazılarını da sıkıntıya/strese sokar” (Tawney 1971: 30, 33). Bu yüzden de Titmuss’a göre, Tawney’in eşitliğe yaklaşımı, toplumsal, siyasal ve iktisadi alanı toplumsal adalet ilkesi içine almıştır. Tawney’in ilgilendiği şu noktalardır:

“Yasalar önüne tam eşitlik; kolektif olarak devam ettirilen toplumsal ve iktisadi eşitsizliklerin kaldırılması; herkesin belirli mal ve hizmetlere ulaşma fırsatının eşitlenmesi; özgürlüğü kullanabilmek ve kişisel farklılığının içini doldurabilmek ve geliştirebilmek için bütün çocuklara eğitim verilmesi; hem kendisini hem de komşularının yeteneklerini keşfetmesi aracılığıyla kişisel özgürlüklerin genişletilmesidir” (Titmuss 1971: 15).

“İşçi sınıfının toplumsal adalet ve dayanışmanın savunucusu olduğunu” (Tawney 1971: 40) savunsa da, diğer sosyal demokratlar gibi bazı eşitsizliklerin varlığını kabul etmiştir (Tawney 1971: 48–49). Tawney’e (1971: 58) göre, “eşitliğe değer veren bir toplum”, “gruplar arasındaki ekonomik ve toplumsal farklılıklara (görel olarak) düşük önem atfederken”, “bireyler arasındaki karakter ve zeka farklılıklarına büyük önem atfeder”. Tawney ayrıca asgari gelir düzeyi ya da sosyal/toplumsal ücretin artırılmasına/genişletilmesine sınırlama getirilmesi gerektiğini ileri sürmüştür. Gerekli olan bu sınırlamanın düzeyi, “bireyin devlet yardımları nedeniyle tembel olma olasılığının belirlediği” düzeydir ve bu olasılık ortadan kaldırılmalıdır (Tawney 1971: 147–148).

Tawney’e göre, toplumsal adaleti hayata geçirmenin araçları, toplumsal mallar, artan oranlı vergiler, sendikalar, endüstriyel yasal düzenlemeler ve kamu hizmetleridir (Tawney 1971: 119). “Ortak fayda için kullanılacak olan... toplumsal hizmetlerin ve artan oranlı vergilerin genişletilmesi”, Tawney’e göre, “koşullar ve fırsatlar arasındaki eşitsizlikleri azaltacaktır”. Sendikacılıktaki ve endüstriyel düzenlemelerdeki gelişmeler ise, “bir grubun diğeri üzerinde iktisadi baskı aracılığıyla kendi iradesini empoze etmesine sınırlamalar getirecek ve böylece ekonomik güçteki eşitsizlikleri hafifletecektir” (Tawney 1971: 119).

Tawney, eğitim ve sağlıktaki gelişmelerin de, “şok edici mevcut eşitsizlikleri... ortadan kaldıracağını” ileri sürmüştür (Tawney 1971: 149).

Yukarıdaki araçlar uygulamaya geçirildiğinde, "hem çeşit hem büyüklük olarak mevcut düzeydeki gelir eşitsizliklerinin sürüp gitmeyeceğini" belirtmiştir. "Büyük gelirlerin vergiler aracılığıyla küçültülmesi... toplumsal konumun/çevrenin eşitsiz baskısından kaynaklı özel ayrıcalıkların ve arazi sakatlıkların/yetersizliklerin kaldırılması" gibi araçlar, eşitsizliği "hem dolaylı hem de doğrudan" azaltacaktır. "Miras bırakılan zenginlikler bile, bugün sahip olduğu önemi yitirecektir" (Tawney 1971: 149).

İkinci Dünya Savaşı sonrasında refah devletinin veya toplumsal adaletin geliştirilmesi için savunulan bir aracı, Tawney'in düşünceleri arasında bulmak mümkündür. Tawney de Bernstein gibi, toplumsal adaletin geliştirilmesi için ekonomik büyümenin önemine vurgu yapmıştır. Tawney (1971: 120, 122, 124) eşitliğin, "gelirin parçalara bölünmesi ile değil, fakat gelir artışından alınacak payın yükseltilerek kamu yararı amaçlarına yönlendirilmesi" ile hayata geçirilebileceğini savunmuştur. Ekonomik büyüme ya da üretim artışı, aşağıda da gösterileceği gibi, savaş sonrası dönemde, sosyal demokratların toplumsal adaleti geliştirme politikalarının merkezine yerleştirilmiştir.

Tawney'in yaklaşımına benzer ifadeleri, BLP'nin İkinci Dünya Savaşı öncesindeki seçim beyannamelerinde de görmek mümkündür. BLP'nin Birinci Dünya Savaşı öncesindeki seçim beyannamelerinde 'eğitim kurumlarındaki çocuklara ücretsiz sağlık hizmetleri', 'hastalık sigortası', 'yoksulluk yasalarında reform', 'çalışma hakkı' (Ocak 1910 BLP Seçim Beyannamesi – BLP-SB- 2000: 12–13), 'yaşlılık maaşı' ve 'iyi barınma/konut' (Aralık 1910 BLP-SB 2000: 14–15) gibi düzenlemeler bulunmaktadır. Bu konular, İkinci Dünya Savaşı sonrasında hayata geçirilecek olan refah devletinin temel hizmetlerini/özelliklerini oluşturacaktır.

Toplumsal adalet kavramı ilk olarak 1918 Seçim Beyannamesinde, tanımı yapılmadan kullanılmıştır. Beyanname şu alanlara da vurgu yapmıştır: 'Avrupa'da özgürlük ve demokrasinin geliştirilmesi/genişletilmesi', 'toprakların kamulaştırılması', 'bütün insanların konutlarının belirgin biçimde ve sürekli olarak iyileştirilmesi', 'doğrudan artan oranlı vergileme', 'madenler, demir yolları, deniz taşımacılığı, silahların/savunmanın, elektrik gücünün kamulaştırılması ve üzerlerinde demokratik kontrolün sağlanması', 'sendikacılığın tam olarak tanınması ve genişletilmesi' ve 'her iki cins eşit haklar' (1918 BLP-SB 2000: 16–18). Beyanname, 'anayasal araçlar' ile kalıcı demokratik ilkeler üzerine kurulacak olan 'Toplumsal Adalet ve Ekonomik Özgürlük Programı' olarak sunulmuştur (1918 BLP-SB 2000: 18). Benzer istemler 1923 Seçim Beyannamesinde de ileri sürülmüştür. 1924 Beyannamesinde ise, (kapitalizmi) 'dönüştürme' kavramını görüyoruz:

"Beyannameye belirtilen çizgiler ve işaret edilen kamu hizmetlerinin ruhuna uygun biçimde, İşçi Partisi kamuya duyurusu ile uyumlu biçimde Parlamento'da *aşamalı olarak varolan ekonomik ve endüstriyel sistemi Emeğin Topluluğuna dönüştürmek için çalışacaktır... İnsanlığa inanıyoruz. Düzensiz olan mevcut düzeni sürdürmekten başka çare olmadığını kabul etmiyoruz; (bu düzenin) masum insanları, kadınları ve çocukları ittiği*

sefalet, yıldırma ve çöküş, bireyciliğin soyut ilkelerinin sürekli tekrarlanması ile iyileştirilebilir” (1924 BLP-SB 2000: 31).

Alman Sosyal demokrasinin ilk programı olan 1869 *Eisenach* Programı'nı incelediğimizde, Alman sosyal demokratlarının ilkelerinin ve acil istemlerinin, İkinci Dünya Savaşı sonrasında ulaşılanlar ile, ki bu refah devletidir, aynı çizgide olduğunu görüyoruz. Bu istemler şöyle sıralanmıştır: Siyasal hak ve özgürlükler, sınıf ayrıcalıklarının kaldırılması, artan oranlı doğrudan vergilerin uygulanması ve dolaylı vergilerin kaldırılması ile kamu okullarında ücretsiz hizmetler (Eisenach Program –içinde Kavukçuoğlu– 1998: 17–20). Benzer istemler 1975 tarihli *Gotha* Programında da dile getirilmiştir; programda koşulların eşitliğine rastlanmamıştır (Gotha Program –içinde Kavukçuoğlu– 1998: 23–24).

Oluşum yıllarında eşitliğe/toplumsal adalete yaklaşım bağlamında Sosyal demokrasinin hem Britanya'da hem de Almanya'da, düşünüldüğü kadar radikal olmadığını ileri sürmek mümkündür. Bu dönemde sosyal demokrat/reformcu siyasetin odağında, Sol'daki diğer ideolojiler gibi, kavramın olumlu yanını oluşturan toplumsal ve ekonomik haklarla karşılaştırmalı, özellikle işçiler olmak üzere herkese sivil/medeni ve siyasal hak ve özgürlüklerin verilmesi/genişletilmesi yer almıştır. Toplumsal ve iktisadi hakların öne çıkarılması, İkinci Dünya Savaşı'nın bitimi ile demokratik rejimlerin önemli bir gelişmişlik düzeyine varması ile başlamıştır. Bu aşama, Keynesyen iktisat modelinin de geniş kabul gördüğü döneme denk gelmektedir.

Oluşum yıllarında reformcular/'revizyonistler' Sosyal demokrasiyi/ 'Sosyalizmi', Liberalizmin mirasçısı olarak görmüşlerdir. Britanyalı sosyal demokratlar, ekonomik koşullarla desteklenen fırsat eşitliğini savunmuşlardır. Diğer bir deyişle, 'eşitlikçi politikalarla' herkese aynı/eşit koşullar savunulmamış, belirli oranda eşitsizliğin varolabileceği kabul edilmiştir. Toplumsal adaleti gerçekleştirmenin araçları, İkinci Dünya Savaşı sonrasında oluşturulacak olan refah devletinde olduğu gibi eğitim ve sağlık gibi ücretsiz olacak olan hizmetler ve yoksullara sosyal yardımlar olarak ileri sürülmüştür. Bu yüzden de, fırsat eşitliğine sosyal demokratların yaklaşımını liberallerinkinden ayırmak için, kavramın *olumlu fırsat eşitliği* olarak adlandırılması önerilmektedir. *Oluşum* yıllarında toplumsal adalete bu biçimdeki sosyal demokrat yaklaşım, iktidar yıllarında netleşmiş, yani hayata geçirilmeye çalışılmıştır. İşte toplumsal adaletin pratikteki yansıması ise kamusal politikalar ve onların sonuçlarıdır.

İktidar Yıllarında Toplumsal Adalet

Özellikle 1980 sonrasında olmak üzere, sosyal demokrat gelenekteki süreklilik ve değişim veya kırılmalara ilişkin tartışmalar iktidar yıllarındaki (1945–1980) toplumsal adalet ilkesinin hayata geçirilmesi yöntemleri/araçları göz önüne alınarak yapılmalıdır. Sosyal demokrasinin kapitalizmi ne zaman

ve nasıl yönettiği, öncesinde değil, bu yıllarda görülebilir. Farklı bir ifade ile, 1980 sonrasında Sosyal demokrasiye ilişkin tartışmalarda kendi toplumsal adalet kavramları üzerinden kapitalizmi 'Sosyalizme' dönüştürmenin yöntemleri/araçları olarak, 1980 öncesindeki/*iktidar yıllarındaki* sosyal demokrat pratikler göz önüne alınmalıdır.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında gelişmiş ülkelerde refah devletinin kurulması üzerinde yaygın bir görüş birliği oluşmuştur. 1945 yılında BLP iktidara geldiğinde, Hill'in de belirttiği gibi, "refah devletinin kurulup kurulmaması üzerine olan savaşım/mücadele aşağı yukarı bitmiştir"; "1906 ile 1939 arasında çoğu müdahaleci araçlar hayata geçirilmiştir". Ardından Beveridge Raporu, Muhafazakarlar içinde muhalefet edenler olsa da, İşçi ve Muhafazakar (Conservative Party-CP) partileri arasındaki savaş koalisyonu tarafından kabul edilmiştir. BLP'nin 1951 yılında iktidarı kaybetmesi ile iktidara gelen CP, 1951-1964 yılları arasındaki uyguladığı sosyal politikaları, BLP'nin politikalarından çok sapmamış, bilakis devamı olmuştur (Hill, 1993: 46).

İşçi Partisi İkinci Dünya Savaşı'nın hemen bitiminde 1945 seçimlerini kazandıktan sonra, Savaş süresince hazırlanan (Beveridge) 'Sosyal Güvenlik ve Tam İstihdam' gibi *beyaz raporlar* doğrultusunda refah devletini inşa etmeye başlamıştır. 1945 Seçim Beyannamesi tam istihdamı içeren refah devleti ile bazı sektörlerin kamulaştırılacağına vurgu yapıyor. Beynamede şöyle denmiş:

"'Sosyalizm' sadece ekmeğe değildir. Ekonomik güvenlik ve kapitalizmin köleleştirilen maddi ilişkilerinden kurtulmak (özgür olmak) son amaçlar değildir. Bunlar, kültürel olarak daha iyi niyetli, akıllı, özgür, dayanışmacı, girişken ve zengin insanlara dönüşüm gibi daha büyük amaçlara ulaşım araçlarıdır. Bunlar, her bireyin tam ve özgür gelişimi olan son amacın araçlarıdır" (1950 BLP-SB, 2000: 63).

Bu dönüşümü gerçekleştirmenin en önemli aracı da sosyal demokrat pratiğe göre bu dönemde ekonomik büyüme/üretim artışı olduğunu ileri sürebiliriz.

1951 Seçim Beyannamesinde toplumsal adalete özel bir bölüm ayrılmıştır. Bu bölümde ilk olarak İkinci Dünya Savaşı öncesi ile karşılaştırmalı olarak İşçi Partisinin 1945-1951 arasındaki iktidarı döneminde yaratılan farklılığa vurgu yapılmıştır. Ardından sosyal güvenlik, ulusal sağlık sistemi, emeklilik, gelirin yeniden dağıtımı, konut ve vergileme gibi özelliklere sahip olan refah devleti anlatılmış. Sonrasında ise, "daha ileri toplumsal eşitlik ve herkes için fırsat eşitliğinin sağlanması için" çalışmaya devam etmekten bahsedilmiş (1951 BLP-SB, 2000: 77-78). Benzer vurgu 1959 Beyannamesinde de yapılmıştır (1959 BLP-SB, 2000: 92). Bu vurgular ışığında, 1950'lerde Britanya Sosyal demokrasisinin toplumsal adaletin hayata geçirilmesinde, reformcu bir çizgide refah devletine yoğunlaştığını ileri sürmek mümkün gözükmemektedir.

BLP'nin Savaş sonrası seçim beyannamelerinin incelenmesi ışığında, toplumsal adaletin/refah devletinin geliştirilmesinde–sürdürülmesinde üretim artışının önemli bir yeri olduğu ileri sürülebilir. Muhafazakarların iddialarına karşı, 1959 Beynamesinde refah hizmetlerinin büyütülmesinin/genişletilmesinin vergilerin artırılması ile değil, üretim artışı ve planlama ile yapılacağı ileri sürülmüştür (1959 BLP-SB 2000: 195). 1964 Beynamesinde ise, "Ulusal sigorta yardımlarının ortalama gelir artışlarına bağlanacağı, böylece ortalama gelir arttıkça yardımların da artacağı" belirtilmiştir (1964 BLP-SB, 2000: 1117).

1959 Seçim Beynamesinde, İşçi Partisi politikalarının, 'sosyalist' ahlak veya "toplumsal adalet ve insan hakları için verilen mücadelede ... her insanın eşit değerde olduğunu savunan 'Sosyalist' inanç⁹ üzerine kurulduğu" (1959 BLP-SB, 2000: 101) belirtilmiştir. Savaş sonrası dönemde toplumsal adaletin sınırı, o dönemde Britanya toplumunun karşılayabileceği 'temel ihtiyaçların' karşılanması olarak belirtilmiştir (1970 BLP-SB, 2000: 156).

1974 Beynamesi, ki bu beyanname görece oldukça radikal duruşun Partiyeye egemen olduğu bir dönemde kaleme alınmıştır, 1970'lerin ortalarında Britanya sosyal demokratlarının toplumsal adaletten ne anladıklarını göstermesi açısından önemlidir. Beynamede, içinde bulunulan krize karşı savaşımın 'toplumsal adaletin gerekleri' çerçevesinde verileceği ileri sürülmüştür. Bu amaç için ileri sürdükleri araçlar ise şunlardır: "Emekli maaşlarının ve diğer yardımların tek kişi için 10 £'e, evli çiftler içinse 16 £'e çıkarılacağı", "engellilere yeni bir yardım planı", "her çocuk için yeni bir nakit çocuk yardımının" uygulamaya konulması, "belli hizmetler ve mallar üzerinde sıkı fiyat kontrolü" ve "zenginlere yıllık varlık vergisi koyarak; büyük kişisel varlığın transferine yeni vergi getirmek; emlak spekülasyonlarını ağır vergilendirmek... ve bütün alanlardaki vergi kaçaklarını ortadan kaldırmak" sayılmıştır. Bu araçlarla gelirin ve varlığın yeniden dağıtımının sağlanmasına çalışılacağı belirtilmiştir. Bu araçlar, "Britanya'yı yeni toplumsal ve ekonomik eşitlik doğrultusunda yapılandırmasında yeni İşçi Partisi Hükümeti'nin kararlılığı" olarak sunuluyor (Şubat 1974 BLP-SB, 2000: 188).

Özetlemek gerekirse, İşçi Partisinin 1945 ile 1979 arasındaki seçim beyannamelerinin incelenmesi, toplumsal adaletin hayata geçirilmesinin refah devleti aracılığıyla gerçekleştirilmeye çalışıldığını ileri sürmemize olanak vermektedir. Ayrıca, sosyal demokrat toplumsal adalet kavramına ilişkin çalışmalarında, refah devletinin geliştirilmesi veya sürdürülmesinde ekonomik büyümeye ve iktisadi koşullara atfedilen önem göz önünde bulundurulmalıdır. Benzer yaklaşımı Alman sosyal demokrasisinin incelenmesinde de görmek mümkündür.

⁹ Benzer yaklaşım 1970 Seçim Beynamesinde de görülmektedir: "İnsanlarımızı ve ülkemizi yarınlara hazırlamanın en iyi yolu, eğitimin yaygınlaştırılması ve geliştirilmesi olacaktır. İnsanlara yatırım; hoşgörü, dayanışma ve daha büyük toplumsal eşitliğe dayanan toplumu yaratmanın en iyi yoludur" (1970 BLP-SB, 2000: 165).

İkinci Dünya Savaşı sonrasında Alman sosyal demokratları 1966 yılında Hıristiyan Demokratlar (CDU-CSU) ile 'Büyük Koalisyon' kurarak iktidara gelebilmişlerdir. Almanya Sosyal Demokrat Partisi'nin (SPD) ideolojik 'kırılması/revizyonu' olarak 1959 *Bad Godesberg* Programı sunulsa da, Alman sosyal demokrasisindeki süreklilik ve değişim tartışmaları *Bad Godesberg*'i önceleyen/hazırlayan 1951 Sosyalist Enternasyonal İlkeler Programı (SIPP) ile SPD'nin 1952-1954 *Dortmund* Program'ları (içinde Kavukçuoğlu 1998: 241-248, 250-292) ile başlatılmalıdır. SIPP'de 'sosyalistler', kapitalizmde sınıfların yok edilmesi ile özgürlük ve toplumsal adaletin hayata geçirilmesini kastettiklerinin altı çizilmiştir (SIPP Md 9, içinde Kavukçuoğlu, 1998: 243). Dikkat edilmesi gereken diğer bir nokta da, demokratik sosyalizmin hedefinin sosyal güvenlik ve ekonomik büyümeye dayalı refahın sürekli artırılması aracılığıyla bireysel özgürlüklerin genişletmesi olarak sunulmasıdır (SIPP Md 9, içinde Kavukçuoğlu, 1998: 246). Bu yaklaşım, amaçlara değil ilkelere vurgu yapan Bernstein'in 'Sosyalizm' teorisini çağrıştırmaktadır.

Sosyal demokrat ekonomi politikalarının hedefinin, refah düzeyinin yükseltilmesi, ulusal gelirin herkes arasında adil dağıtılması ile bağımlılığın ve sömürünün olmadığı bir yaşam olduğu belirtilmiştir (*Bad Godesberg* içinde Kavukçuoğlu, 1998: 322). SPD'nin gerçek rekabete göre işleyen serbest pazarı kabul ettiği açıklanmış ve bu 'mümkün olduğunca rekabet, gerektiğince planlama' (*Bad Godesberg* içinde Kavukçuoğlu, 1998: 323) olarak ifade edilmiştir. 'Gelir ve Refahın Dağıtımı' bölümünde, kendi başına bırakıldığında pazar ekonomisinin gelirin ve refahın adil dağılımını garanti edemediğine işaret edilmiştir. Bu sorun sadece enflasyon, ekonomik krizler veya savaşlar nedeniyle değil, ekonomi ve vergi politikaları nedeniyle oluşan bir durumdur (*Bad Godesberg* içinde Kavukçuoğlu, 1998: 325). Ayrıca, sosyal güvenliğin insan onuruna göre tasarlanması gerektiği söylenmiştir. Bütün sosyal yardımların, ücret ve maaş artışları ile paralel yükseltileceği belirtilmiştir (*Bad Godesberg* içinde Kavukçuoğlu, 1998: 327).

Alman sosyal demokratlarının programlarının incelenmesi ışığında, toplumsal adaletin refah devleti aracılığıyla gerçekleştirileceği ve ekonomik büyümenin de bu amaç için önemli bir araç olarak görüldüğü ileri sürülebilir. Ayrıca toplumsal adalet, planlama değil, gerektiği kadar planlama ve pazar ekonomisi aracılığıyla gerçekleştirilecektir. Diğer önemli bir nokta da, toplumsal adalet istemi sadece sınıf yaklaşımına dayandırılmamış, her insanın eşit olduğuna ilişkin moral yaklaşıma dayandırılmıştır.

Bundan sonraki bölümde yukarıda çıkarılan sonuçlar sosyal demokrat pratikler ile karşılaştırılmaktadır. Diğer bir deyişle hem Britanya'da hem de Almanya'da sosyal demokrat hükümetlerin uyguladığı kamusal politikaların ve onların sonuçlarının buraya kadar aktarılan seçim beyannamelerinden-programlarından elde edilen çıkarımlar ile uyumunun incelenmesi sosyal demokrat toplumsal adalet kavramının açığa çıkarılmasına katkıda bulunacaktır. Sosyal demokrat iktidarların uygulamaları bu çerçevede incelendiğinde, Britanya'da Savaş sonrası dönemde sosyal hizmet ve

yardımlarda yapılan artışların "Britanya ekonomisinin büyüme oranında" olduğunu görülmektedir (Hill, 1993: 66). Hill, 1964 ile 1970 arasındaki İşçi Partisi hükümetlerinin uygulamalarının kendinden önceki Muhafazakar hükümetlerden "belirgin biçimde farklı olmadığını" ileri sürmektedir. İşçi Partisi, Muhafazakarların "kamu sektörünü geliştirme ve yüksek öğrenimi yaygınlaştırma vaatlerini" devam ettirmişlerdir. Hill'in (1963: 82) de belirttiği gibi, İşçi Partisi 1964 Seçim Beyannamesi'nde kaldıracağını belirttiği reçete ödemelerini, 1965'te kaldırmış ancak 1968'de tekrar getirmiştir; dış ve göz muayenelerinden alınan ücretlere de hiç dokunmamıştır. Politikaların sonuçlarıyla ilgili olarak, Hill (1993: 1950) savaş sonrası dönemde (1945–1979), hükümetler zaman zaman kesintilere gitseler de, sosyal harcamaların arttığını belirtiyor. Artış oranı 1975 sonrasında yavaşlansa da, 1979 sonrasında dahi gerçek artışlar sürmüştür. Hill Savaş sonrası dönemde BLP'nin sosyal hizmetlerin sunumunda evrensel ilkeleri benimsediğini belirtiyor. Ancak, "amaçlarına ulaşmada zorluklar yaşayınca, parti içinde inançlı üyeler arasında hayal kırıklığının sonucu olarak bölünmeler yaşanmıştır" (Hill, 1993: 164–165).

Almanya'da savaş sonrasında refah devletinin Hıristiyan veya sosyal demokratlar tarafından geliştirilmesi küçük iyileştirmeler ile olmuştur. Levine, Almanya'da "mevcut örgütlenmede yapılan marjinal değişiklikler ile" refah devletinin gelişiminin gerçekleştirildiğini ileri sürmektedir (Levine, 1981: 32). Von Beyme ise, "sosyal güvenlik ve sağlık hizmetleri gibi sosyal politika alanlarındaki gözle görülür geliştirmeler, mevcut kurumsal yapıda köklü değişiklikler yapılmadan gerçekleştirildiğini" savunmaktadır (von Beyme, 1985: 3). Michalsky de, SPD'nin 1957 sonrasında "kendisini mevcut kurumlara uydurduğunu" söylemektedir. "Bu değişimdeki kesin dönüş parasal faydaya endekli sigorta ilkesinin benimsenmesi" (Michalsky, 1985: 64) olarak ifade edilmektedir.

İktidar yıllarında Almanya'da Bismarck modeli üzerinden refah devletinin kurulması üzerine görüş-birliği ortaya çıkıyor ve Alman sosyal demokratlar da bu görüş-birliğine katılıyorlar. Wollmann "savaş sonrasında ilk yıllarında sosyal demokratların, kısa dönemde ve acilen yapılması gerekenler üzerine hiçbir muhalefet olmadan, konut üzerinde varılan 'oydaşmaya' kesin olarak katılmış gibi" olduklarını ileri sürmektedir (Wollmann 1985: 139). Konut konusunda sosyal demokrat uygulamaların, mülkiyet güvenliği ve "özellikle kiralık konut bulunmasında sıkıntı yaşanan bölgesel konut açığını aşmayı amaçlayan 'Konut İnşa Programı'" ile sınırlı olduğu ileri sürülmüştür (Scharpf vd., 1976: 191-192; Wollmann, 1985: 145).

Bogs, (Murswieck'in aktarımıyla)Almanya'da "'adaptasyon', 'ek geliştirmeler' ve 'iyileştirmeler' olarak tanımlanmış" olan sağlık hizmetlerindeki gelişmelerin, "adım adım yapılan reformlarla" sağlandığını ileri sürmektedir (Bogs 1974 –Murswieck, 1985: 93). 1966–1969 arasındaki 'Büyük Koalisyon' süresince, sadece "1969 tarihli 'Ücret Devamlılığı Programı'" yasası çıkarılmıştır (Murswieck, 1985: 98). 1970 ile 1976 arasında

"hastalık ve engelli alanının genişletilmesi ve daha fazla insana bu hizmetlerin götürülmesi" gerçekleştirilmiştir (Murswieck 1985: 100). Michalsky, "sosyal-liberal koalisyonun sosyal politikasının bir reform ve uyum/ayarlama politikası" olduğunu ileri sürmüştür (Michalsky 1985: 69).

SPD hükümetlerinin 1970'lerin ikinci yarısındaki uygulamalarını incelemek 'ekonomik kriz' koşullarında toplumsal adalet konusunda sosyal demokratların nasıl hareket ettiklerine ilişkin ipuçları verebilir. Bu dönemde, von Beyme'ye göre, SPD'nin önerdiği reformlar, yeni maliyetler içermemiştir. Yeni maliyet getirecek olan meslek eğitimi de, "muhafazakar gruplarca veto edilmiştir" (von Beyme 1985: 9). Daha da önemlisi, vergi ve kamu borçlarındaki artışların amacı "yeni girişimlere başlamadan mevcut kazanımları korumak" olduğunu ileri sürmektedir (von Beyme 1985: 10).

Alman sosyal demokratları 1970'lerde görece olarak kötü ekonomik koşullarda kemer sıkma politikaları uygulamışlar ve sosyal hizmetlerin standardını yükseltmekten ziyade korumaya yoğunlaşmışlardır. H. Schmidt SPD'nin FDP ile koalisyonu ve CDU/CSU'nun federal yapıdaki güçlü konumu dolayısıyla, "durgunlukla mücadele için seçilen politikaların ılımlı genişlemeci para politikaları ile sıkı para politikalarının karışımına dayandığını" ileri sürmüştür (Schmidt, 1985: 44). Benzer şekilde, Michalsky, SPD'nin sağlık sigortası sertifikaları için getirilen ücret ile, işverenlerce "hastalık durumlarında mavi-yakalı işçilere altı hafta reçete ücreti ödenmesi" benimsenmiştir (Michalsky, 1985: 65). Bu duruş, 1970'lerdeki petrol krizinde daha da netleşmiştir.

Sosyal-liberal koalisyonu, petrol krizi ile birlikte işsizlik rakamları ve giderleri yükselince "Federal İstihdam Bürosu ile eğitim ve öğretim desteklerinde" kısıtlamalar getiren Bütçe Birleştirme Yasası'nı (Hauhaltstrukturgesetz) çıkarmıştır (Michalsky, 1985: 71-73). Bu yüzden de Michalsky (1985: 73) SPD'nin büyük ortak olduğu koalisyon, sadece "kişisel gelişim araçlarını" aşamalı olarak bir kenara bırakmamış, sosyal haklar düzeyinde düşüşler gerçekleştirmiş ve 1970'lerin ikinci yarısında "yardım alma koşullarını" ağırlaştırdığını ileri sürmüştür. Bunların sonucu olarak da, Klages, "Schmidt'in, mali kısıtlamalardan kaynaklı reformların başarısız olma olasılığını öngördüğü için, beklentileri artıracak eğilimleri cesaretlendirmek istemediğini" söylemektedir (Klages, 1975: 157)

Son olarak SPD hükümetlerinin kamu politikalarının sonuçları tatmin edici bulunmadığının altı çizilmelidir¹⁰. Schmidt, "1969 yılında iktidara gelen

¹⁰ Alman sosyal demokratlarının kamusal politikalarının ve bunların uygulama sonuçlarının yetersizliği için ileri sürülen bir gerekçe, Almanya'nın bölünmüş siyasal sistemidir. Mevcut kurumlarda yapılan değişikliklerin aşamalı ya da marjinal olması, Alman siyasal sisteminin parçalı yapısının sonucu olarak sunuluyor. Örneğin von Beyme'nin aktarması ile, Ashford Almanya'nın kurumsal yapısının "bir çok alanda önemli kısıtlamalar" getirdiğini ileri sürmüştür. Von Beyme, "federal sistemdeki parçalanmışlığın, bağımsız kurumların varlığının ve anayasa mahkemesince yapılan anayasal denetimin yenilikçi politikalar üzerinde önemli kısıtlamalar" oluşturduğunu öne sürmüştür (von Beyme, 1985: 21).

Sosyal Demokrat-Hür Demokrat Hükümeti döneminde yüksek oranda iktisadi büyüme sağlansa da”, refah devleti alanındaki genişlemenin “OECD ülkeleri içindeki sosyalist olan veya olmayan hükümetlerin gerçekleştirdiği genişlemeden daha az olduğunu” ileri sürmektedir (Schmidt, 1985: 27, 28). Michalsky burjuva çoğunluğunun gücü ile istikrarlı ekonomik büyüme SPD’yi “sosyal politikaya razı olan burjuva güçlerinin de uzlaşmasına uygun olan büyüme merkezli bir sosyal politika profili” uygulamasına neden olmuştur (Michalsky, 1985: 21) demektir.

Toplumsal adalete yaklaşımları çerçevesinde, Alman sosyal demokratlar ile Britanya sosyal demokratların iktidar yıllarında refah devleti merkezli hareket ettikleri ileri sürülebilir. Ekonomik büyüme, hem refah devleti hizmetlerinin korunmasında hem de geliştirilmesinde önemli bir araç olarak görülmüştür. Günümüz tartışmaları için ilginç olan nokta ise, 1970’lerin petrol krizi gibi olumsuz/durgun ekonomik koşullarda Alman sosyal demokratları sosyal harcamaları kesmek ve para politikaları gibi kemer sıkma politikaları uygulamış olmalarıdır. Ayrıca sosyal harcamaları artırmak tam istihdamı korumak için basit bir çözüm olmadığı sonucuna varmışlardır. SPD’nin Bundestag/Federal Temsilciler Meclisi içindeki görece zayıflığı sosyal demokrat politikalar üzerinde bir kısıtlama gerekçesi olarak göz önüne alınsa da, hem parti programlarının hem de iktidarda uyguladıkları politikaların sonuçlarının incelenmesi göstermektedir ki, SPD’nin 1970’lerdeki duruşu sadece bu zayıflığın sonucu değildir. Bunun nedeni, SPD’nin toplumsal adalet kavramının sosyal ve iktisadi koşulların sınırlarına hapsedilmiş olmasıdır. Özetle ifade etmek gerekirse, Alman ve Britanyalı sosyal demokratların toplumsal adalete yaklaşımlarının, Sosyal demokrasiye ilişkin bir geneleme yapabilmemize olanak verecek ölçüde benzerlik gösterdiği, ayrıca radikal bir yaklaşım olarak değerlendirilmelerinin mümkün olmadığı ileri sürülebilir. Sosyal demokrat partilerin 1980 sonrasındaki pratiklerini sosyal demokrat gelenek içinde ‘kırılma’ olarak sunan eleştirilerin sorgulanmasında, karşılaştırmada kıstas olarak alınacak dönem belli oranda da olsa gösterilebilmiştir. İzleyen bölümde, 1980 sonrasının *uyum yılları*, karşılaştırma yapılabilecek veriler çerçevesinde incelenmektedir.

Uyum Yıllarında Toplumsal Adalet

BLP’nin muhalefette iken yayınladığı son seçim beyannamesi 1997 tarihidir. Bu beyannamenin incelenmesi göstermektedir ki, toplumsal adalete yaklaşım çerçevesinde 1997 ile 1980 öncesindeki (1945–1980 iktidar yılları) beyannameler arasında kırılma değil, benzerlikler/süreklilik vardır. 1980 öncesindekiler gibi, ‘Üçüncü Yol’un beyannameleri de refah devletinin reformu, eğitim, sağlık, emeklilik ile istihdam politikalarına yoğunlaşmıştır (BLP 1997 Seçim Beyannamesi, 2000: 368–369).

Toplumsal adalete katkı çerçevesinde 1997 sonrasında BLP/Blair Hükümetlerinin¹¹ politikalarının sonuçlarının incelenmesi, Sosyal demokrasiye yöneltilen Yeni Sağ çizgiye kaydıkları suçlamalarını doğrulamamaktadır. Bu çerçevede bir inceleme yapan Toynbee ve Walker, İşçi Partisinin toplumsal adaletin geliştirilmesine katkıda bulunduğunu ileri sürmektedirler (Toynbee ve Walker, Guardian, 31 Ocak 2005). 1999 yılında asgari ücret uygulamasının getirilmesi, minimum gelir düzeyinin korunması bağlamında önemli bir adım olarak değerlendiriliyor (Guardian, 26 Şubat 2005). Diğer önemli bir gelişme de, 2005 yılında neredeyse 'tam istihdam' düzeyine yaklaşılmış olmasıdır. Ekonomik büyüme, 1997 öncesi ile karşılaştırmalı olarak yüksek gerçekleştirilmiştir: 1990'larda yüzde 1,7 iken 1997 sonrasında yüzde 2,7 olarak gerçekleşmiştir. Daha da önemlisi, belirtilen dönemde yoksulların durumunda iyileştirme yapılmıştır. Toynbee ve Walker, "İşçi Partisinin nakit yardımları doğrudan yoksulların cebine koyduğunu ve sonuç olarak resmi olarak yoksulluk düzeyinden çıkarılmayanlar da dahil daha büyük oranda insanların durumlarını iyileştirdiğini" ileri sürmektedirler (Toynbee ve Walker, Guardian, 31 Ocak 2005).

Sosyal demokrasiye 1980 sonrasında yöneltilen eleştirilerin/suçlamaların aksine, 'Üçüncü Yol' Hükümetlerinin toplumsal adalete eğitim ve sağlık alanındaki katkılarının çarpıcı düzeyde olduğunu ileri sürmek mümkün gözükmemektedir. Örneğin, eğitim harcamalarındaki artış yüzde 4,4'tür; 1980-1997 arasındaki artış ise yüzde 1,4'tür (Toynbee ve Walker, Guardian, 1 Şubat 2005). Sağlık harcamalarında da benzer oranda artışlar yapılmıştır. Toynbee ve Walker, Gayri Safi Milli Hasıladan (GSMH) sağlığa ayrılan oran 2000 yılında yüzde 6,8 olduğunu, 2005 yılında yüzde 9'a çıkarıldığını, bunun da AB düzeyinin üzerinde bir oran olduğunu söylemektedirler. 1997-2005 arasında sağlıkta gerçekleştirilen iyileştirme, özellikle bekleme sürelerinin düşürülmesinde gerçekleştirilmiştir (Toynbee ve Walker, Guardian, 2 Şubat 2005). Yüzde 2,7 oranındaki ekonomik büyüme de göz önüne alınınca, Blair Hükümetlerinin kamusal politikalarının sonuçları İkinci Dünya Savaşı sonrasında yapılabilenlere benzediğini ileri sürmek mümkündür. Diğer bir deyişle, bu karşılaştırmalı inceleme, C. Crouch'un (2001) yukarıda aktarılan savını teyit etmekte, yani 1980 öncesi ile 1990'lar arasında süreklilik olduğunu göstermektedir.

Yeni Sağın devamı olduğu biçiminde Sosyal demokrasiye yöneltilen suçlamayı sorgulamak bağlamında, izleyen bölümde BLP ile CP 2005 seçim beyannameleri de karşılaştırılabilir. Karşılaştırma, BLP ile CP'nin refah devletine yaklaşımları çerçevesinde aralarındaki benzerlik ve farklılıkları da ortaya çıkaracaktır. BLP kamu harcamalarını önemli oranda artıracaklarını ve "artışı da vergiler ve borçlanma ile karşılayacaklarını" beyan ederken, CP kamu harcamalarını 35 (otuz beş) Milyar Sterlin keseceğini beyan etmiştir

¹¹ Blair Hükümetleri küreselleşme olarak adlandırılan koşullarda kuruldukları için, bu hükümetlerin uygulamaları Sosyal demokrasinin toplumsal adalet çerçevesinde küresel koşullarda geçerliliği konusunda da bize önemli ipuçları verecektir.

(Guardian, 28 Şubat 2005). Eğitime yaklaşımlarında da bu farklılık görülebilmektedir. İşçi Partisi politikalarının vurgusu özellikle okul öncesi eğitim kurumları olmak üzere eğitim düzeyinin iyileştirilmesi üzerinde iken, Muhafazakarların vurgusu ailelerin rolü/payı ile bağımsız/özel okulların artırılması üzerindedir (Guardian, 28 Şubat 2005). Sağlık alanında ise, İşçi Partisi sağlık harcamalarının daha da artırılması ve bekleme listelerinin daha da düşürülmesini vaat ederken, Muhafazakar Parti beş yıl içinde bekleme listelerinin yok edileceğini ve özel hastanelerin kullanımının artırılacağını beyan etmiştir (Guardian, 28 Şubat 2005). 2005 Seçim beyannamelerinin incelenmesi ışığında, BLP ile CP arasında toplumsal adalete ya da refah devletine yaklaşım çerçevesinde büyük farklar olduğunu ileri sürmek mümkün gözükmemektedir. Aralarındaki fark, İkinci Dünya Savaşı sonrasındaki farktan daha büyüktür. Yukarıda incelenen kamusal politikaların çıktıları ve seçim beyannamelerinin karşılaştırması ışığında, BLP/Blair/‘Üçüncü Yol’ çerçevesinde Britanya sosyal demokrasisine yöneltilen Yeni Sağ çizgiye kaydığı suçlamasının gerçeği yansıtmadığını ileri sürmek mümkündür.

Almanya örneğinde sosyal demokratların duruşu ise 1989 yılında kabul edilen Berlin Programı çerçevesinde incelenebilir. SPD’nin Berlin Programını, 1959 *Bad Godesberg* Programı sonrasında yaşanan toplumsal, siyasal ve iktisadi yapılar da yaşanan gelişmelere uyum sağlama gereği ile kabul ettiğini ileri sürmüştür (Berlin Programı içinde Kavukçuoğlu, 1998: 367–436). Diğer bir ifade ile, Berlin Programı 1960’ların sonlarında ortaya çıkan çevre, kadın ve barış gibi yeni sosyal hareketler ile sonradan küreselleşme olarak adlandırılacak olan dünya düzenine Alman sosyal demokratlarının yanıtı olarak okunabilir. Yeni sosyal hareketlerin etkisini Berlin Programının her sayfasında bulmak mümkündür. Örneğin, eşitlik çerçevesinde kadınları erkeklerle aynı koşullara yükseltmek için toplumsal, siyasal ve iktisadi yapıların yeniden yapılandırılması, ekolojik kaygıların toplumsal ve ekonomik ilişkilere eklenmesi (nitelikli büyüme) ve barışçı kaygıların uluslararası ilişkilere dahil edilmesi, ki bu sorun günümüzde dünya çapında güvenlik sorunu olarak karşımıza çıkmıştır, Berlin Programının Sosyal demokrasisinin 1980 sonrası koşullarına uyum için önerdiği kamusal politikalarından bazılarıdır.

Bu noktada akla şöyle bir soru gelebilir: 1980 sonrasındaki bu uyum politikaları süreklilik ve değişim tartışmaları çerçevesinde sosyal demokrat gelenek içinde nasıl değerlendirilmelidir? Yeni koşullara uyum için önerilen bu politikaları Sosyal demokrasisinin yaşadığı bir kırılma olarak nitelemek yüzeysel bir değerlendirme olacaktır. Aksine bu uyum sürecinin, E. Bernstein’in Sosyal demokrasiyi *sürekli ilerleme* olarak tanımlaması ile paralellik taşıdığını ileri sürmek mümkündür. Özellikle cinsler-arasındaki eşitsizlik olmak üzere, bu uyum politikaları için ileri sürülen talepler, toplumsal, siyasal ve iktisadi yapıların dönüşümünü gerektirmektedir. Benzer biçimde ekolojik/çevresel sorunlar, kuşaklar arasında olduğu kadar doğal kaynaklar ile ekonomik

büyüme arasındaki kaygıları içermektedir¹². Bu eklemeleri, Sosyal demokrasinin kendi geleneği içinde kalarak kendi kamusal politikalarını değişen koşullara uyarlaması olarak değerlendirmek mümkündür.

Bu uyum politikaları yanında, 1989 Berlin Programının önemli bir özelliği de küreselleşmeye yanıt içermesidir. Berlin Programının incelenmesi göstermektedir ki, Alman sosyal demokratları küreselleşme ile ilgili gelişmelerin farkındalar ve ona uygun çözüm önerileri üretmeye çalışmışlardır¹³. Özellikle ekolojik konular ve savaşlar olmak üzere ülkeler arasında bağımlılık olduğu belirtilmiştir. Bu tür sorunlar, bütün ülkeler üzerinde olumlu ve olumsuz etkiler yaratmaktadır; ve çözümlenmeleri de işbirliği gerektirmektedir (Berlin Programı, içinde Kavukçuoğlu, 1998: 375).

Bu bölümü bitirmeden önce bir noktanın altını çizmek gerekmektedir. 'Üçüncü Yol' çerçevesinde Sosyal demokrasinin Yeni Sağ'ın devamı olduğu biçimindeki savın, aslında Yeni Liberalizmin/Washington Uzlaşmasının hegemonyasının devamına katkıda bulunduğu gözden kaçırılmaktadır. Sosyal demokrasiye yöneltilen böyle bir eleştiri/suçlama şöyle bir sonuca götürmektedir: Hem liberal/Hıristiyan demokrat partiler hem de sosyal demokrat partiler aynı (yeni-liberal) kamusal politikaları uyguladıklarına göre, sosyal demokratların İkinci Dünya Savaşı sonrasında uyguladıkları düzeyde gelirin yeniden dağıtımını amaçlayan kamusal politikaların dahi kullanılması mümkün değildir. Diğer bir deyişle, Sosyal demokrasiye yöneltilen bu eleştiriler Kapitalizm içinde yeni-liberal politikaların seçeneklerinin olmadığı savını perçinleyerek, yeni liberal hegemonyanın devamına katkı sağlamaktadır. Oysa Britanya'da İşçi Partisi/Blair Hükümetlerinin 1997 sonrasında yaptıklarının incelenmesinin de gösterdiği gibi, bu eleştiriler gerçekleri yansıtmamaktadır¹⁴. Benzer biçimde Alman sosyal demokratlarının Berlin Programı ile ortaya koydukları politikalar Sosyal demokrasinin küreselleşme koşullarına çözüm önerilerinin olduğunu açık biçimde göstermektedir. Sonuç olarak, bu çalışmanın bulguları, küreselleşme tartışmalarında daha da popüler olan ve Sosyal demokrasinin geçerliliğini yitirdiği biçimine dönüşmüş olan eleştirilerin doğrulanmadığını ve Sosyal demokrasinin Yeni Sağ/Yeni Liberalizmin devamı olduğunu ileri sürmenin mümkün olmadığını ortaya koymaktadır.

¹² Bu sorunların sosyal demokrat programlara eklenmesinin H. Stretton (1995) yanlılara (sideways) ilerleme olarak nitelendirilmesidir.

¹³ Küreselleşmeye yanıt olarak ileri sürdükleri çözümlerden bazıları şunlardır: Çok-uluslu şirketlere karşı uluslararası düzenlemeler (*regulations*), Güney'in Kuzey'e bağımlılığını kırmak için IMF, WB gibi kuruluşların Güney lehine yeniden düzenlenmesi, gelişmiş ülkelerin pazarlarının gelişen ülkelere açılması, adil bir dünya ticareti için döviz spekülasyonlarının önlenmesi, AB'nin güçlendirilmesi ve bir doğal kaynak fonunun kurulması.

¹⁴ Gül (2007), 1980'den 2006'ya kadar olan dönemde ABD örneğinde yeni sağ/yeni liberal iktidarlar ile 1992-2000 yılları arasındaki üçüncü yol Clinton Yönetimi'ni karşılaştırdığı çalışmada benzer bir sonuca ulaşmaktadır. Gül bu çalışmada, özellikle dezavantajlı gruplara yönelik olarak Üçüncü Yol'un daha duyarlı sosyal politikalar ortaya koyduğunu göstermektedir. Ancak, ekonomik büyümenin getirisinin daha adil dağıtımını konusunda yeni sağ/yeni liberal ve üçüncü yol yönetimlerin politikalarının ayrıştırılmadığını belirtmektedir.

Sonuç Yerine

Çalışmada sosyal demokrat gelenekteki süreklilik ve değişim toplumsal adalet kavramı bağlamında incelenmiştir. Kavrama ilişkin sosyal demokrat yaklaşımın, kavramı siyasal alanla sınırlayan liberal yaklaşımından, sosyal-ekonomik alanı içermesi nedeniyle farklı olduğu gösterilmiştir. Bernstein tarafından ortaya konan, Sosyal demokrasinin 'sürekli ilerlemecilik' özelliğinin yansımaları olarak, toplumsal adaletle denk gelen bir sosyal-ekonomik düzey tanımlaması yapılmaktan kaçınılmış, yani kavram belirsiz bırakılmıştır. Ayrıca, Sosyal demokrasinin 'şartların eşitliğini' değil, belirli derecede eşitsizliği kabul ettiği görülmektedir. Tawney ve Bernstein gibi *oluşum yılları* sosyal demokratları, toplumsal adalet çerçevesinde sunulan mal ve hizmetlerin bireyin sorumluluğunu yok etmemesine dikkat edilmesi gerektiğini ileri sürmüşlerdir. Toplumsal adalet için ileri sürülen gerekçelerin başında, doğal hukuk öğretisini çağırır biçimde, insan olmak öne çıkarılmış ve böylece negatif hak ve özgürlükler ile siyasal/katılım hak ve özgürlüklerinin anlamlı olacağı ileri sürülmüştür.

Sosyal demokrasinin *iktidar yıllarında* toplumsal adaletin refah devleti sınırları içinde algılanabileceği ileri sürülmüştür. Ekonomik büyüme, toplumsal adaletin hayata geçirilmesi ve geliştirilmesinin merkezine yerleştirilmiştir. Çalışmada yapılan incelemenin gösterdiği gibi, iktidar yıllarındaki sosyal demokrat duruşu radikal olarak nitelemek mümkün gözükmemektedir. Bu da bize 1980 sonrasında Yeni Sağ/Yeni Liberalizm çizgisine kaydığı veya geleneği içinde yeni bir kırılma ('revizyon') yaşadığı biçiminde Sosyal demokrasiye yöneltilen eleştirilerin/suçlamaların yüzeysel olduğunu ve geçerliliğinin bulunmadığını ileri sürmemize olanak vermektedir.

Sosyal demokrasiye yöneltilen bu eleştiriler ikinci olarak, 1980 öncesi (iktidar yılları) ile 1990 sonrasında ('Üçüncü Yol') sosyal demokrat hükümetlerin pratikleri karşılaştırmalı olarak sorgulanmıştır. İnceleme, Blair hükümetlerinin eğitim ve sağlık gibi kamu hizmetlerinin sunumunda 1980 öncesi ile de karşılaştırmalı iyileştirmeler gerçekleştirildiğini gösteren verilere ulaşılabilmiştir. Ayrıca, BLP ve CP'nin 2005 seçim beyannamelerinin karşılaştırılması ile ikisi arasında hala farklılıkların mevcut olduğu da gösterilmiştir. Tabii ki 1980 öncesi ile sonrası arasında farklılıklar vardır. Farklılıkların başında, *iktidar yılları* inşa etme/geliştirme yönünde iken, *uyum yılları* koruma yönünde olmuştur. Koruma 1970'lerin ortalarında ortaya çıkan iktisadi koşulların sınırlaması dolayısıyla ortaya çıkmıştır. Bu bulgular ışığında, yaşanan değişimlerin Sosyal demokrasiyi Yeni Sağ/Yeni Liberalizm çizgisine kaydıracağı yönünde Sosyal demokrasiye yapılan eleştirilere katılmak mümkün gözükmemektedir.

Sosyal demokrasinin 20. Yüzyıldaki bu üç dönemi arasındaki farklılıkların nasıl açıklanacağı önemli bir sorudur. Giriş bölümünde de belirtildiği gibi, Sosyal demokrasiye yöneltilen eleştiriler; onu ya belirli

koşullarda uyguladığı kamusal politikalar ya da sosyal demokrat siyasal partiler üzerinden tanımlamakta, demokrasi, dayanışma, eşitlik, özgürlük ve toplumsal adalet gibi ilkelerinin/değerlerinin belirleyiciliğini göz ardı etmektedirler. Bu ilkelerin belirleyiciliği, kamusal politikaları ikincil kılmakta, koşulların değişimi ile ilkeler doğrultusunda politikalar ya tamamen değiştirilmekte ya da koşullara uyumlu hale getirilmektedir. Bu tür bir değişim, gelenekte bir kırılma değil, Bernstein'ın altını çizerek, demokrasiyi 'Sosyalizmin' önceli haline getirdiği, 'amaç hiçbir şey, hareket her şey' ifadesinin yansımasıdır.

Bu çalışma sonuç olarak, sosyal demokrat toplumsal adalet kavramını sosyal demokrat gelenek içinde inceleyerek, Sosyal demokrasi üzerine yapılan süreklilik ve değişim tartışmalarının onun toplumsal adalet değerini içermesi gerektiğini ileri sürmektedir. İncelemeye toplumsal adalet kavramının dahil edilmesi ile de, süreklilik ve değişim çerçevesinde bugüne kadar yapılan tartışmaların eksiklikleri ortaya çıkmaktadır.

Konuyu Türkiye açısından ele alırsak, Sosyal demokrasinin Türkiye'de uygulanabilirliği uzun yıllardır işçi sınıfının varlığı ile Türkiye'nin toplumsal-siyasal gelişmişlik düzeyi üzerinden değerlendirilmekte ve işçi sınıfının hem niteliksel hem de niceliksel varlığının Sosyal demokrasinin Türkiye'de başarı şansını yok denecek dereceye düşürdüğü savına ileri sürülmektedir. Oysa yukarıda da gösterildiği gibi, Sosyal demokrasinin ilkelerini içinde bulunduğu koşullara göre hayata geçirmeye çalışan reformcu bir sosyal hareket olarak tanımlanması, onun Türkiye koşullarında uygulanabilirliğini tartışmaya daha fazla olanak verecektir. Türkiye koşullarında uygulama, Britanya ve Almanya gibi gelişmiş ülkelerde sosyal demokratların uyguladıkları politikardan farklı olacaktır. Ancak, toplumsal adalet gibi ilkeleri hayata geçirecek politikalar olması bakımından örtüşecek ve dolayısıyla sosyal demokrat geleneğe de daha uygun bir yaklaşım olacaktır. *Reformcu bir sosyal hareket olan Sosyal demokrasinin ilkeleri doğrultusunda Türkiye'nin toplumsal, siyasal ve iktisadi alanlarındaki sorunlarına, sosyal demokrat gelenek içinde üretilecek çözümler/politikalar, işçi sınıfından başka başka orta sınıflar olmak üzere iktidar çoğunluğuna denk gelecek bir sosyal taban bulacağını ileri sürebiliriz.* Çizilen bu çerçeve, başka bir çalışmanın konusu olan, sadece gelişmiş ülkelerde değil, Türkiye gibi gelişen ülkelerde küreselleşme koşullarının Sosyal demokrasinin geçerliliğini yitirdiği savını sorgulamamıza olanak vermektedir.

Kaynakça

- Beer, S. H., 2001, "New Labour: Old Liberalism", içinde *New Labour: The Progressive Future?*, ed. White, S., Palgrave, New York.
- Berlin Program of the SPD, 2005, <http://www.spd.de/servlet/PB/show/1028441/Basic-Policy-Program.pdf>, April 1.
- Bernstein, E., 1993, *The Preconditions of Socialism*, trans. by Tudor, H., Cambridge University Press, Cambridge.

- Beveridge, W. H., 1953, *Full Employment in a Free Society*, Allen George and Unwin Ltd., London.
- Crouch, C., 2001, "A Third Way in Industrial Relations?", içinde *New Labour: The Progressive Future?*, ed. White, S., Palgrave, New York.
- Dale, L., 2000, "1945, 1950, 1951, 1955, 1959, 1970, Şubat 1974, Ekim 1974, 1997 Seçim Beyannameleri", içinde *Labour Party General Election Manifestos 1900–1997*, Politico's Publishing, London.
- Esping-Anderson, G., 1996, *The Three Worlds of Welfare Capitalism*, reprint, Polity Press, Cambridge.
- Giddens, A., 1998, *The Third Way: The Renewal of Social Democracy*, Polity Press, Oxford.
- _____, 2001, *Üçüncü Yol ve Eleştirileri*, Phoenix Yayınevi, Ankara.
- The Guardian, İngiltere'de yayınlanan günlük gazete.
- Gül, H., 2007, "ABD Örneği'nde Üçüncü Yol: Yoksulluğa ve Eşitsizliğe Bakışı ve Yeni Sağ İle Bir Karşılaştırma", *ODTÜ Gelişme Dergisi*, 34 (2), Aralık, s. 195–215.
- Hay, C., 1994, "Labour's Thatcherite Revisionism: Playing the 'Politics of Catch-Up'", *Political Studies*, vol. XLII, s. 700–707.
- Hill, M., 1993, *The Welfare State in Britain. A Political History since 1945*, Edward Elgar Publishing Ltd, Aldershot.
- Kavukçuoğlu, D., 1998, "Eisenach, Erfurt, Gotha, Görnitz, Dortmund, Bad Godesberg, Berlin Programları", içinde *Sosyal Demokraside Temel Yaklaşımlar, Çağ Pazarlama, İstanbul*.
- _____, 1998, *Sosyal Demokraside Temel Yaklaşımlar, Çağ Pazarlama, İstanbul*.
- Klages, H., 1975, *Die Unruhige Gesellschaft. Untersuchungen über Grenzen und Probleme Sozialer Stabilität*, Beck, Munich.
- Michalsky, H., 1985, "The Politics of Social Policy", içinde *Policy and Politics in the Federal Republic of Germany*, eds. Schmidt, G. M. & von Beyme, K., Gower Publishing Company Ltd, Aldershot.
- Minogue, K., 1998, "Social Justice in Theory and Practice", içinde *Social Justice: From Hume to Hayek*, eds. Boucher, D. & Kelly, P., Routledge, London.
- Murswieck, A., 1985, "Health Policy-Making", içinde *Policy and Politics in the Federal Republic of Germany*, eds. Schmidt, G. M. & von Beyme, K., Gower Publishing Company Ltd, Aldershot.
- Okuyuz, M. & Kamalak, İ., 2004, "Sosyal Demokrasi Revizyonist Mi?", *Radikal, Radikal* 2, 18/04/2004.
- Scharpf, F. W., 2005, "Social Justice, Social Democracy and European Integration", http://www.fas.harvard.edu/~ces-lib/sjfed/docs/Scharpf_FW.pdf, May 1.
- Schmid, G., 1985, "Labour Market Policy Under the Social-Liberal Coalition", içinde *Policy and Politics in the Federal Republic of Germany*, eds. Schmidt, G. M. & von Beyme, K., Gower Publishing Company Ltd, Aldershot.
- Schmidt, G. M., 1985, "Budgetary Policy: A Comparative Perspective on Policy Outputs and Outcomes", içinde *Policy and Politics in the Federal Republic of Germany*, eds. Schmidt, G. M. & von Beyme, K., Gower Publishing Company Ltd, Aldershot.
- Schumacher, P., Kiel, D. C. & Heiki, T., 1996, "Democratic Socialism", içinde *Grand Ideas, Grand Theories: Political Ideologies in the 19th and 20th Centuries*, McGraw Hill, New York.
- Stretton, H., 1995, "Onwards, Sideways and Backwards: Alternative Responses to the Shortcoming of Social Democracy", *Society*, 32 (6).
- Tawney, R. H., 1971, *Equality*, 2nd impression, Unwin Books, London.
- Titmuss, R., 1971, "Introduction", in *Equality*, ed. Tawney, R. H., Unwin Books, London.
- Von Beyme, K., 1985, "Policy-Making in the Federal Republic of Germany: A Systematic Introduction", içinde *Policy and Politics in the Federal Republic of Germany*, eds. Schmidt, G. M. & von Beyme, K., Gower Publishing Company Ltd, Aldershot.
- West, D., 1998, "Beyond Social Justice and Social Democracy: Positive Freedom and Cultural Rights", içinde *Social Justice: From Hume to Hayek*, eds. Boucher, D. & Kelly, P., Routledge, London.
- Yalman, G. L., 1999, "Avrupa Sosyal Demokrat Partilerinin Siyasal ve İdeolojik Yönelimlerindeki Değişimler: İngiliz İşçi Partisi Örneği", *İktisat Dergisi*, no. 392–393, Ağustos-Eylül, s. 56–61.